

Da'vetül-Hak serisinin 129 ve 130. kitapları olarak basılmıştır, Mekke 1408/1987, 1413/1992); *Hıvâr beyne'd-du'âti'l-a'lâm* (Riyad 1412/1992); *Fî Medrese-ti'n-nübüvve* (Mekke 1414/1993).

Toplum: *Mâzâ fi'l-Hicâz* (Kahire 1364/1945; Mekke 1408/1987); *Müctemî'üne'l-'Arabî kemâ yenbeğî en yekûn* (Mekke 1384/1964); *Mekânek tühmedî* (Beyrut 1384/1964, 1406/1985; Kahire 1396/1976; Cidde 1397/1977, 1401/1981); *Rifkân bi'l-kavârîr* (Mekke 1385/1965); *Nisâ'ünâ ve nisâ'ühüm* (Tâif 1390/1970; Riyad 1407/1986, 1414/1993); *Kerâ'imü'n-nisâ': Emsiletü revâ'if min emcâdi'l-ümümeti'l-berre* (Riyad-Cidde 1394/1974; Mekke 1397/1977; Riyad 1408/1987, 1409/1988); *Min eclî's-şebâb* (Riyad 1395/1975, 1408/1987); *eş-Şebâb: Dirâsât ve likâ'ât* (Cidde 1399/1979; Riyad 1400/1980); *Naḥve terbiye İslâmiyye* (Cidde 1400/1980; Beyrut 1407/1986); *Yes'elüneke* (Beyrut 1403/1982); *Nisâ' ve kazâyâ* (Riyad 1404/1983); *Qazâyâ mu'âşıra fi mahkemeti'l-fikri'l-İslâmî* (Kahire 1407/1986); *Ta'lîmü'l-benât beyne zavâhiri'l-hâzır ve meḥâiri'l-mustaḳbel* (Tâif 1409/1988); *Üşüküm bi's-şebâb ḥayrân* (Da'vetül-Hak yayın dizisinin 95. kitabı olarak yayımlanmıştır, Mekke 1410/1990).

Edebiyat: *eṭ-Ṭalâ'if* (Kahire 1366/1947); *Sa'd kâle lî* (Mekke 1380/1960); *Vedâ'an eyyühe's-şif'r* (Mekke 1397/1977); *Edeb ve üdebâ'* (Mekke 1413/1992, eserin II. cildi ayrı basım olarak *eş-Şaḥâfe fi nişfi 'amüd* adıyla yayımlanmıştır, Mekke 1412/1991). Bunların dışında müellifin *Râbiḥâtü'l-İslâmiyye*, *Hilâl*, *eş-Şark*, *eş-Şarku'l-cedid* ve *eş-Şabâḥ* gibi dergilerde çeşitli yazıları çıkmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Ali el-Mağribî, *A'lâmü'l-Hicâz fi'l-ḳarni'r-râbi' 'aşer li'l-hicre*, Cidde 1401/1981, IV, 26-40; *el-Mevsû'atü's-şekâfiyyetü's-şâmîle li'l-memleketi'l-'Arabiyyeti's-Su'üdiyye: Mu'cemü'l-üdebâ' ve'l-küttâb*, Riyad 1410/1990, I, 61-62; Ahmed Saïd b. Silm, *Mevsû'atü'l-üdebâ' ve'l-küttâbi's-Su'üdiyyin ḥilâle sittine 'âm: 1350-1410*, Medine 1412/1992, I, 157-163; Muhsin Bârum, *Aḥmed Muḥammed Cemâl: ed-Dâ'iye, el-müfessir, el-edib*, Mekke 1414/1994, s. 42, 48, 50, 52-54, 90-91; Ferîd Abdülazîz Meycân, *el-Ârâ'ü't-terbeviyye 'inde Aḥmed Muḥammed Cemâl* (yüksek lisans tezi, 1417), Câmîatü Ümmilkurâ; Ahmed el-Alâvine, *Zeylül-'A'lâm*, Cidde 1418/1998, s. 34; a.m.f., *et-Tezyil ve'l-istidrâk 'alâ Mu'cemi'l-mü'ellifin*, Cidde 1423/2002, s. 37-38; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Tetimmetül-'A'lâm*, Beyrut 1418/1998, I, 55-58; İbrâhim b. Abdullah el-Hâzîmî, *Mevsû'atü a'lâmü'l-ḳarni'r-râbi' 'aşer ve'l-hâmîs 'aşer el-hicri fi'l-'âlemi'l-'Arabî ve'l-İslâmî*, Riyad 1419, II, 663-668; Nizâr Abâza – M. Riyâz el-Mâlih, *İlmâmü'l-'A'lâm*, Beyrut 1999,

s. 36; Emel Ahmed Hasan Münşî, *Aḥmed Muḥammed Cemâl: Ḥayâtühü ve edebüh* (yüksek lisans tezi, 1420/2000), Câmîatü Ümmi'l-kurâ; Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî, *'İḳdül-cevher fi 'ulemâ'i'r-rub'i'l-evel mine'l-ḳarni'l-hâmîs 'aşer*, Beyrut 1427/2006, II, 1734-1737; Abdulah el-Akîl, *Min A'lâmî'd-da've ve'l-ḥareketi'l-İslâmiyyeti'l-mu'âşıra*, Amman 1429/2008, I, 114-121; a.m.f., *Çağdaş İslâmî Hareket ve Davet Önderleri* (trc. Leyla Şahin v.dğr.), İstanbul 2012, s. 177-182; Muhammed el-Meczûb, *'Ulemâ' ve müfekkîrün 'araftühüm*, Kahire, ts. (Dâru'l-i'tisâm), I, 13.

SEVİNÇ BİLDİK

AHMED MUHARREM

(أحمد محرم)

Ahmed Muharrem
b. Hasen Abdillâh el-Mısıri
(1877-1945)

Mısırlı şair.

5 Muharrem 1294 (20 Ocak 1877) tarihinde doğdu. İkinci adı olan Muharrem doğduğu aydan dolayı verilmiştir. Türk asıllıdır. Ahmed Ubeyd'e gönderdiği biyografisinde bizzat kendisi Kahire'de dünyaya geldiğini kaydederken (*Meşâhîru şu'arâ'i'l-'aşr*, s. 114; Mustafa M. el-Fâr, s. 55) Zekî Mücâhid, Zirikî, Yûsuf Es'ad Dâğır ve diğer birçok biyografi yazarı Buhayre müdüriyetine bağlı Dilincât'ın İbyelhamrâ köyünde doğduğunu belirtir. İkinci rivayetin daha doğru olduğunu kaydeden Zekî Mücâhid diğer kaynakların aksine doğum tarihini 1298 (1881) şeklinde verir (*el-'A'lâmü's-Şarkıyye*, II, 668). Ahmed Muharrem, daha çocuk yaşta iken babasının Kahire'den kendisine getirdiği kitaplardan ve orada sohbetlerinde bulunduğu şairlere ait şiirleri yazdığı defterden söz ettiğine göre (Mustafa M. el-Fâr, s. 60-61) çocukluğu Kahire dışında geçmiş olmalıdır. Zekî Mücâhid de altı yaşında iken ailesiyle birlikte Havş beldesine yerleştiklerini ve bu beldede büyüdüğünü yazar. Taşrada dindar bir ailenin çocuğu olarak yetiştiğine dair bilgiler de (M. Receb el-Beyyûmî, II,

Ahmed
Muharrem

107) bunu destekler. İlk öğrenimini köy mektebinde gördü, hıfzını tamamladıktan sonra Kahire'de Akkâdîn ve Cîze medreselerinde okudu. Kültürlü bir kişi olan ve oğlunun eğitimiyle yakından ilgilenen babası Ezherli bir âlimden özel olarak Arap dili ve edebiyatı dersleri almasını sağladı; Câhiliye devrinden başlayarak birçok divan ve eser okuyup geniş bir birikime sahip oldu. On iki yaşında şiir yazmaya başladı. Şiirlerinin dergi ve gazetelerde çıkmasıyla birlikte edip ve şairlerin dikkatini çekti ve takdir gördü. 1910'da Hidiv Abbas'ın tahta çıkış yıl dönümü münasebetiyle yapılan şiir yarışmasında Nil şairleri arasında birincilik ödülünü aldı. Ardından çeşitli dergi ve gazetelerin açtığı şiir ve nesir yarışmalarında da ödül kazanması şöhretinin yayılmasına vesile oldu.

Düzenli bir tahsil görmeyen Ahmed Muharrem, kendi ifadesine göre özgürlüğünü kısıtlayacağı, müslümanlara ve ülkesine hizmet etmeyi engelleyeceği düşüncesiyle resmî görev almadı. Maddî sıkıntılar içinde bulunduğu halde siyasetçilerin ikbal karşılığında kendilerini öven şiirler yazması teklifini reddetti. Bazı gazetelerden gelen yazı işleri müdürlüğü taleplerini de geri çevirdi (Mustafa M. el-Fâr, s. 61, 65, 70). Babasının 1920'de Kahire'de vefatından sonra Buhayre vilâyetinin merkezi Demenhûr'da ikamet etti. Kendisi de bir şair olan Azîz Abâza, Buhayre müdüriyeti yöneticiliğine getirilince Ahmed Muharrem'i Demenhûr Belediye Kütüphanesi'ne müdür tayin etti. Azîz Abâza Asyût'a gittiğinde oradaki kütüphaneyi düzenlemek üzere kendisini çağırırsa da vefatı buna imkân vermedi (*a.g.e.*, s. 79). Geçimini yazılarından sağlayan Ahmed Muharrem'in şiir ve yazıları, edebî tenkitleri *Apollo*, *el-Mukteṭaf*, *el-Hilâl*, *el-Feth*, *er-Risâle*, *eş-Şekâfe*, *Enisü'l-celis*, *eş-Süreyyâ*, *el-Miftâḥ*, *eş-Zuhûr*, *el-İstiḳlâl* gibi dergilerle *el-Mü'eyyed*, *el-Livâ'*, *el-Ehrâm*, *el-Muḳaṭṭam*, *ed-Difâ'*, *el-Aḥbâr*, *el-Efkâr*, *es-Siyâse*, *el-Belâğu'l-üsbû'î* gibi gazetelerde yayımlandı. Demenhûr'da çıkan *eş-Sıdk* dergisini yeni şairlerin yetiştiği edebî bir mektep hüviyetine kavuşturdu. 13 Haziran 1945 tarihinde Demenhûr'da vefat etti.

Ahmed Muharrem, çağdaş Arap edebiyatında Batı etkisinde ortaya çıkan neo-klasik şiirin ilk üstadı kabul edilen Mahmud Sâmî Paşa el-Bârûdî'den (ö. 1904) sonra bu tarzı devam ettiren nesil arasında İsmâil Sabri Paşa, Ahmed Şevki, Hâfız İbrâhim, Hafîl Mutrân, Ahmed el-Kâşif, Ahmed Nesîm, Muhammed

Abdülmuttalib, Veliyyüddin Yeken ile birlikte ilk sıralarda yer alır. Ancak Kahire dışında yaşamayı, yönetici ve siyasetçilerden uzak durması gibi sebeplerle diğer şairler kadar Mısır dışında şöhret kazanmamıştır. İslâm dünyasının siyasî, fikrî, askerî ve iktisadî bakımdan birçok problemle yüzleştiği bir dönemde yaşayan Ahmed Muharrem bunun acısını en derin şekilde duymuştur. İster tesellide bulunmak, ister müslümanların bu duruma düşmelerinin sebeplerini araştırıp kendilerine gelmeleri umudunu ve imkânlarını ifade etmek ya da İslâm düşmanlarına cevap vermek yolunda olsun şiirlerinde İslâm gerçeğini ve İslâm'ın yüceliğini dile getirmiştir. Vatan temalı şiirlerde de yine Ahmed Şevki, Hâfız İbrâhim ve Halîl Mutrân gibi üstatlarla birlikte önde bulunur. Bu tür şiirlerinde onlardan farklı olarak sağlam inancı, derin felsefî düşüncesi, ilkelerine bağlılığı, sanat ve estetiğe olan yatkınlığı ve kabiliyetiyle temayüz eder (a.g.e., s. 106). Birçok şairin vatan şiirlerinde ırkçı yaklaşım öne çıkarken Ahmed Muharrem'in şiirlerinde inancının izleri görülür. Sadelik, açıklık, akıcılık, kelimelerde canlılık, düşünce, anlam yanında ses uyumuna dikkat, şekil ve mazmun arasında insicam onun üslûbunun belirgin özellikleridir.

Şiirlerinde adalet, istibdat, şûra, eğitim, ahlâk, tembellik, servet dağılımı, işçi hakları, kadının konumu gibi problemleri ustaca ele almış, Kâsım Emîn gibi Mısırlı yazarların tesettür karşıtı görüşlerini şiddetle eleştirmiştir. Mustafa Kâmil'in başkanlığındaki el-Hizb'ül-vatanî'yi desteklemesine rağmen partiye resmen üye olmayıp siyasî faaliyetlerden uzak durmuştur. Bir taraftan Batı'nın istilâsına uğrayan İslâm dünyasının içinde bulunduğu durum çerçevesinde Arap birliğini savunurken diğer taraftan ırkçı Arap edip ve düşüncülerine karşı Osmanlı Devleti'nin şahsında İslâm birliğini savunmuş, ırkçı / milliyetçi akım mensuplarının İslâm öncesi tarih ve kültürlerine yaptıkları atıflara karşı çıkararak İslâmî değerleri yüceltmiş, bunun neticesinde Hindistan'da Muhammed İkbâl ve Türkiye'de Mehmed Âkif Ersoy gibi bir İslâm şairi olarak tanınmıştır. Babasının vefatı üzerine yazdığı uzun mersiyede neredeyse kendi acısını unutup Türkler'in azameti ve onların uğradığı sınavın çetinliğinden, kendilerini İslâm'a hizmete adanmalarından söz etmiş (a.g.e., s. 62; M. Receb el-Beyyûmî, II, 111), Osmanlı Devleti'nin İslâm birliğini temsil ettiği ne, müslümanların hâmisî olduğuna dair duygu ve düşüncelerini dile getirmiştir.

Yine şiirlerinde II. Abdülhamid'i savunarak hal'inden dolayı üzüntüsünü ifade etmiş, Türk-Yunan ve Trablusgarp savaşları sırasında müslümanları Devlet-i Aliyye'ye yardıma çağırmış, II. Meşrutiyet'in ilânını, Çanakkale zaferini ve Kurtuluş Savaşı'nı kutlamış, hilâfetin kaldırılmasıyla hayal kırıklığı yaşamış, ayrıca Filistin davasını savunmuştur.

Eserleri. 1. Dîvânü Ahmed Muharrem (I, Kahire 1908; II, Demenhûr 1328/1920). Dokuz bölümden meydana gelen eserin ilk cildinin birinci bölümünde şairin daha çok ilk dönemlerde yazdığı methiyeler, ikinci bölümde vatan temalı şiirler, daha sonra sırasıyla din ve fazilet, ahlâk ve âdâb, hikmetler ve hakikatler, teşbîb ve gazeller, mersiyeler, hâtıralar ve diğer şairlerle yazışmalarıyla ilgili şiirleri yer alır. İkinci cilt, medih ve mersiye türü birkaç şiir dışında vatan ve sosyal konulu 109 kasideden oluşur. Ahmed Muharrem'in oğlu Mahmûd Ahmed Muharrem, babasının bazı gazete ve dergilerde yayımlanan dokuz kasidesini *el-Akşa'l-hazîn* adıyla yayımlamış (Küveyt 1404/1984), ayrıca şiirlerinin yaklaşık yüzde doksanıncı derleyip beş cilt halinde neşretmiştir (*Dîvânü Muharrem*, Küveyt 1404-1408/1984-1988). **2. Dîvânü mecdi'l-İslâm** (nşr. Muhammed İbrâhim el-Cüyûşî, Kahire 1963; nşr. Mahmûd Ahmed Muharrem, Küveyt 1402/1982). Bazı kaynaklarda *el-İlyâzetü'l-İslâmiyye* diye adlandırılrsa da böyle bir nitelemenin gerek içerik gerek nitelik bakımından doğru olmadığı belirtilmiştir (Bedevî Ahmed Tabâne, s. 200-201). Ahmed Muharrem'in İslâmiyet'in kahramanlık destanını Hz. Peygamber'in şahsında, onun hayatını ve gazvelerini, İslâm tarihinin bu fetih ve üstünlük günlerini dile getirdiği, sômürgencilik ve istibdada karşı çıktığı, tabiatı, aşkı ve güzelliği terennüm ettiği, Arap edebiyatına geniş vukufu ile derin duyularını birleştirdiği 3000 beyitlik bu epik şiiri onun en önemli eseridir. Ahmed Muharrem, *el-Fetħ* dergisinin sahibi Muhibbüddin el-Hatîb'in 1934 yılında kendisine yazdığı bir mektupta İslâm tarihinde Firdevsî'nin *Şâhnâme*'si ve Homeros'un *İlyada*'sı gibi eserlerin bugüne kadar yazılmadığını, müslüman şairlerin buna teşebbüs etmeleri gerektiğini dile getirmesi, daha önce Ahmed Şevki'ye yaptığı, ancak karşılık bulmayan teklifi ona da yapması üzerine bu divanı kaleme almıştır. Eserin neşri için Maarif Bakanlığı'na, Ezher'e ve Arap Dil Kurumu'na yapılan başvurular sonuçsuz kalmış, bir kısmı şairin vefatından sonra bazı dergilerde çıkmış,

uzun bir aranın ardından kitap halinde yayımlanabilmiştir. Bu eserle Ahmed Şevki'nin *Düvelü'l-ʿArab ve ʿuzamâʿü'l-İslâm* adlı kitabı çağdaş Arap şiirinde ilk uzun destanlara örnek gösterilir (Hafâcî, I, 78). **3. Ahmed Zekî Ebû Şâdi: Şiʿruhû fî Dîvânîʿş-Şuʿle** (Kahire 1933). Kahire'de Yeni Edebiyat Birliği Kulübü'nde verdiği konferansın metnidir.

Ahmed Muharrem üzerine yapılan çalışmalarından bazıları şunlardır: Muhammed İbrâhim el-Cüyûşî, *Şâʿirü'l-ʿurûbe ve'l-İslâm Ahmed Muharrem* (Kahire 1961, 1963); Saʿdeddin el-Cîzâvî, *el-Kavmiyyetü'l-ʿArabiyye fî şîʿri Ahmed Muharrem* (Kahire 1962); Muhammed Mahmûd Kâsım Nevel, *Buʿûlâtü's-şebâb ve emcâdü's-şüyûh fî Dîvânî Mecdi'l-İslâm li's-şâʿir Ahmed Muharrem* (Amman 1983); Ebü'l-Muâtî Muhammed Ebü'l-Muâtî, *eş-Şüretü'l-fenniyye fî şîʿri Ahmed Muharrem* (yüksek lisans tezi, 1409/1988, Ezher Üniversitesi Arap Dili Fakültesi); Abdürrahim Ahmed Abdülmevlâ, *eş-Şîʿrü'l-İslâmî beyne Muḥammed ʿAbdilmuḥtalib ve Ahmed Muharrem: Dirâse ve müvâzene* (yüksek lisans tezi, 1413/1993, Ezher Üniversitesi Arap Dili Fakültesi); Leylâ İbrâhim Serhân, *Ahmed Muharrem şâʿiren* (doktora tezi, 1995, Beyrut Saint Joseph Üniversitesi); Emel İsmâil es-Seyyid, *et-Teyyârü'l-İslâmi fî şîʿri Ahmed Muhammed* (yüksek lisans tezi, 1421/2000, Aynişems Üniversitesi Eğitim Fakültesi); Muhammed Receb el-Beyyûmî, *Şavtî'l-İslâm eş-şâriḥ Ahmed Muharrem* (Kahire 2004); Muhammed es-Seyyid Ahmed Saïd, *Şîʿru Ahmed Muharrem: Dirâse naḥviyye delâliyye* (yüksek lisans tezi, 1428/2007, Kahire Üniversitesi Dârü'lulûm Fakültesi).

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Muharrem, *Dîvânü mecdi'l-İslâm* (nşr. Mahmûd Ahmed Muharrem), Küveyt 1402/1982, neşreden giriş, s. 9-30; Ahmed Ubeyd, *Meşâhîru şuʿarâʿil-ʿaşr fi'l-aḳḳârîl-ʿArabiyyeti's-selâse Mısr ve Süriye ve'l-İrâk*, Dimaşk 1341/1922, s. 114-143; Edhem el-Cündî, *A'lâmü'l-edeb ve'l-fen*, Dimaşk 1958, II, 470-471; Ahmed Kabbiş, *Târîhu's-şîʿri'l-ʿArabiyyi'l-ḥadîs*, Beyrut 1391/1971, s. 98-100; Mounah Abdallah Khouri, *Poetry and the Making Modern Egypt: 1882-1922*, Leiden 1971, s. 96, 99, 103; Yûsuf Esʿad Dâgır, *Meşâdirü'd-dirâseti'l-edebiyeye*, Beyrut 1972, III/1, s. 111-114; J. Brugman, *An Introduction to the History of Modern Arabic Literature in Egypt*, Leiden 1984, s. 52-53; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 202; M. Abdül-mün'im Hafâcî, *el-Edebü'l-ʿArabiyyü'l-ḥadîs*, Kahire 1405/1985, I, 36, 40, 78, 95, 139; II, 3, 12, 13; Âdil Ebû Amşe, *Kazâya'l-merʿe fi's-şîʿri'l-ʿArabiyyi'l-ḥadîs fî Mısr*, Beyrut 1407/1987, s. 165-166, 243-244; Nebil Süleyman Tabûşe, *el-İtticâhü'l-İslâmî fi's-şîʿri'l-Mısrî el-muḥâfîz min*

1882 ilâ 1919, Kahire 1990, tür.yer.; Zekî M. Mücâhid, *el-A'lâmü's-Şarıkıyye*, Beyrut 1994, II, 668-671; Bedevî Ahmed Tabâne, *Keukebe min şu'arâ'i'l-aşr*, Kahire 1995, s. 189-201; M. Receb el-Beyyümî, *en-Nehdatü'l-İslâmiyye fi siyeri a'lâmihe'l-mu'âşirîn*, Dimaşk 1415/1995, II, 107-123; a.mif., "Ahmed Muharrem: Beyne't-tecdid ve't-taklîd", *el-Edebü'l-İslâmî*, VI/21, Riyad 1999, s. 14-21; M. Ali Hedv, "Ahmed Muharrem", *Meusû'atü Beytî'l-hikme li-a'lâmi'l-'Arab fi'l-ķarneyni't-tâsi' 'aşer ve'l-işrîn*, Bağdad 1420/2000, I, 60-61; Ömer ed-Dekkâk, *el-İtticâhü'l-ķavmî fi's-şifri'l-'Arabiyyi'l-hadîs*, Beyrut, ts. (Dârü's-şarki'l-'Arabî), s. 34, 40, 47, 57-58, 66, 74, 77, 135, 199, 257, ayrıca bk. İndeks; Sa'd Mihâil, *Âdâbü'l-aşr fi şu'arâ'i's-Şam'arâ' ve'l-'Irâķ ve Mışr*, Kahire, ts. (Mektebetü'l-'Arab), s. 57-65; Abdurrahman er-Râfîi, *Şu'arâ'ü'l-vaṭaniyye fi Mışr*, Kahire, ts. (Dârü'l-maârif), s. 177-197; Kâmil Selmân el-Cübürî, *Mu'cemü's-Şam'arâ'*, Beyrut 1424/2003, I, 183; Emîl Bedî Ya'küb, *Mu'cemü's-şu'arâ' münzû bed'i 'aşri'n-nehḍa*, Beyrut 1425/2004, I, 122-123; Mustafa M. el-Fâr, *eş-Şâ'ir Ahmed Muharrem: Dirâse fi ḥayâtihî ve şifrih*, Amman 2007; Hazem Said Mohammed, "Mehmet Akif'in ve Mısırlı Şair Ahmed Muharrem'in Şiirinde Çanakale Savaşı", *Vefatının 75. Yılında Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyum Bildirileri: 12-13 Mart 2011* (haz. Vahdettin Işık), İstanbul 2011, s. 369-390; Fuâd Sâlih es-Seyyid, *Meusû'atü a'lâmi'l-ķarni'l-işrîn fi'l-âlemeyni'l-'Arabî ve'l-İslâmî*, Beyrut 1434/2013, I/2, s. 112-113; M. İbrâhim el-Cüyüşî, "Dîvânü mecdî'l-İslâm", *MMLA*, XIX (1965), s. 101-106; Selâhaddin M. Abdüttewâb, "el-İtticâhü'l-İslâmî fi şifri Ahmed Muharrem", *Mecelletü'l-Câmi'ati'l-İslâmiyye*, XV/57, Medine 1983, s. 231-239; Kemal Tuzcu, "Mısırlı Neo-Klasik Şairler", *Nüşa*, II/5, Ankara 2002, s. 122-123; Sa'd Da'bîs, "Resâ'il câmi'iyye: et-Teyyârü'l-İslâmî fi şifri Ahmed Muharrem", *el-Edebü'l-İslâmî*, X/38, Riyad 2003, s. 88-93; Abdullah Fethî ez-Zâhir, "eş-Şâ'ir Ahmed Ḥasan 'Abdullâh (Ahmed Muharrem): Şifrihü'l-İslâmî", *Câmi'atü Mevsil Mecelletü Külliyyeti'l-'ulûmi'l-İslâmiyye*, VI/12, Musul 1433/2012, s. 289-317.

AHMET ÖZEL

AHMED PAŞA, Kavanoz

(ö. 1117/1705)

Osmanlı sadrazamı.

Vezir Silâhdar Hüseyin Paşa'nın âzatlî kölelerinden olup Rus asıllı olduğu rivayet edilir (Dilâverzâde Ömer, s. 2). Hüseyin Hüsâmeddin'e göre ise Amasyalı Hacı Ahmed Paşa'nın kölesi ve bu şehir âyanından Hacı Efendizâde Sarı Mehmed Ağa'nın damadı Rus asıllı maktul Rıdvan Ağa'nın oğludur. Biraz şişman ve kısa boylu olmasından dolayı Kavanoz lakabıyla anılır. Söhrap Mehmed Paşa'nın yetiştirmelerindendir, bu sebeple Söhraplı olarak da bilinir. Birçok kaynakta ise uzunca bir süre kaldığı nişanlılık görevinden dolayı Nişancı unvanıyla da zikredilir. 1069 (1658) yılında çıkan Abaza Hasan isyanında babasının

öldürülmesi üzerine Sivas Valisi Söhrap Mehmed Paşa tarafından himaye edildi; 1075'te (1664-65) Vezir Hüseyin Paşa'ya takdim edildi. Ertesi yıl Enderun'a girdi ve bir süre burada eğitim gördü. Sır kâtipliği, has odabaşılık ve güğümcübaşılıktan sonra 1090'da (1679) hazine kethüdâsı oldu. II. Süleyman'ın cülûsunu müteakip vezâretle Basra ve Musul valiliği yaptı. Bu arada Amcazâde Hüseyin Paşa'nın kızıyla evlendi. 1101'de (1689-90) Halep valiliğinden Boğaz muhafızlığına getirildi. Ardından Sakız muhafızlığına ve Sayda valiliğine tayin edildi. 1106 (1694-95) yılında Bozcaada'da ve Diyarbekir'de görev yaptı. Elmas Mehmed Paşa'nın sadrazamlığı döneminde emekliye ayrıldı. 1697'de kayınpederi Amcazâde Hüseyin Paşa sadrazam olunca bir süre Girit'te (Hanya) görev yaptıktan sonra 1110'da (1698-99) eşinin devreye girmesiyle merkeze çağrılıp nişanlılık görevi verildi. Amcazâde'nin vefatı üzerine emekliye sevkedilip mallarına el konuldu. Bir süre kayınpederinin Anadoluhisarı'ndaki yalısında oturdu, bu sırada kendisine İstanbul Gümrüğü'nden 400 akçe yevmiye bağlandı.

Temmuz 1703'te çıkan Edirne Vak'ası sırasında isyancılar tarafından önce sadâret kaymakamlığına, bir ay kadar sonra da sadrazamlığa getirildi ve âsilerle birlikte İstanbul'dan Edirne'ye hareket etti. Silivri ve Çorlu'da yapılan istişare toplantısında II. Mustafa'nın tahttan indirilmesi kararlaştırıldı, fakat kimin padişah olacağı konusunda tartışma çıktı. Bir ara Sokulluzâdeler'den birinin tahta çıkarılması bile gündeme geldi, fakat Şehzade Ahmed üzerinde ittifak edildi. Alınan bu kararlarda etkili olan Ahmed Paşa, Edirne Muhafızı Moralı Hasan Paşa'ya gönderdiği haberde Şehzade Ahmed'e biat edilmesini söyledi, ardından da kendisi biat etti (Silâhdar Mehmed Ağa, s. 629-630). O sırada meşrû sadrazam Râmi Mehmed Paşa kaçarak ortadan kayboldu. III. Ahmed'in cülûsundan sonra Ahmed Paşa'ya mühür gönderilerek sadrazamlığı resmîleştirildi (9 Rebülâhîr 1115 / 22 Ağustos 1703).

Kavanoz Ahmed Paşa'nın sadâreti sırasında yaptığı ilk icraatları çağdaş tarihçi Silâhdar Mehmed Ağa tarafından İstanbul'daki saray mutfağının yiyecek ve içeceğini kesmesi, rüşvet kapısını açıp iki ayda bir mansibi üç kişiye satması ve âdetâ "firavunlaşması" şeklinde anlatılır (*Nusretname*, s. 652). Bu arada İstanbul'a gelen Rus elçisini kabul eden Ahmed Paşa'nın, "Sizin dostluğunuza itimat yoktur.

Zira sulh şartlarına aykırı bazı kaleler inşasına başladığınız bunun şahididir" diyerek onu sert bir şekilde azarladığı nakledilir (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 828). Her şeyin farkında olan III. Ahmed, Ahmed Paşa'yı görevden almanın yollarını aramaya başladı. Gönderdiği bazı telhisleri hakkında açıklama yapmak üzere onu saraya davet etti. Bu sırada ulemânın da devreye girmesi, özellikle Şeyhülislam İmâm-ı Sultânî Mehmed Efendi'nin padişaha veziriazamlık görevinin hakkını veremediğini söylemesi üzerine (Râşid Mehmed Efendi – Çelebizâde Âsım Efendi, II, 708) elinden sadâret mühürü alındı (8 Receb 1115 / 17 Kasım 1703), yerine Damad (Enişte) Hasan Paşa getirildi. Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa azil sebebi olarak ayrıca, cahil ve sefih diye nitelediği Ahmed Paşa'nın divan günlerinde haça benzer çeşitli ipek kumaşlardan kallâvîler, diğer günlerde rengârenk kavuklar, telli-pullu hatâyî elbiselerle süslenme gibi gerekçeleri de gösterir (*Nusretname*, s. 671). Azledilince şaşkına dönen Ahmed Paşa'nın kendisini, "Ben olmasaydım fitne sonmez ve cülûs vuku bulmazdı" şeklinde savunduğu ifade edilir. Bu arada âsi ileri gelenlerinden yeniçeri ağası Çalık Ahmed Paşa da azledilenler arasındaydı. Kavanoz Ahmed Paşa'ya yeni sadrazam Damad Hasan Paşa'nın, "İhtilâl zamanında ele geçen malları saklamayıp hazineye

Kavanoz Ahmed Paşa'nın Enderun Hazinesi'nce el konulan eşyasını gösteren belge (TSMa, nr. D.02352.0252.00)

